ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
F. G. JACOBS
της 21ης Φεβρουαρίου 1991 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Στην υπόθεση αυτή, η οποία ήχθη ενώπιον του Δικαστηρίου κατόπιν αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Oberlandesgericht München (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας), το ουσιαστικό ερώτημα συνίσταται στο εάν το άρθρο 59 της Συνθήκης ΕΟΚ — ανεξαρτήτως σειράς διατάξεων του γερμανικού δικαίου — δίνει το δικαίωμα σε επιχείρηση έχουσα έδρα σε άλλο κράτος μέλος να προβαίνει στην παροχή ορισμένης υπηρεσίας. Η εν λόγω παροχή υπηρεσίας συνίσταται στην επιμέλεια των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, στην ειδοποίηση των κατόχων των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για το πότε πρέπει να καταβληθούν τα τέλη για την ανανέωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και στην πληρωμή των εν λόγω τελών για λογαριασμό του κατόχου.

2. Η εναγομένη της κύριας δίκης Dennemeyer & Co. Ltd είναι αγγλική εταιρία, η οποία ιδρύθηκε το έτος 1973 από δύο εμπειρογνώμονες σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Ο ένας από αυτούς είναι Βρετανός chartered patent agent, αμφότεροι δε χαρακτηρίζονται στις γραπτές παρατηρήσεις της εναγομένης ως ευρωπαίοι δικηγόροι ειδικευμένοι στο δίκαιο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Η εταιρία προσφέρει την παροχή υπηρεσίας η οποία θα μπορούσε να περιγραφεί ως υπηρεσία ανανεώσεως των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Αποθηκεύει πληροφορίες σχετικά με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας των πελατών της σε ένα ηλεκτρονικό υπολογιστή, τους ανακοινώνει τις ημερομηνίες που πρέπει να καταβληθούν τα τέλη ανανεώσεως των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, αν δε οι πελάτες το ζητήσουν, καταβάλλει τα τέλη για λογαριασμό τους. Την παροχή της υπηρεσίας αυτής την προσφέρει σε πολλές χώρες του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας. Ο Säger, ενάγων της κύριας δίκης, είναι δικηγόρος ειδικευμένος στο δίκαιο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο Μόναχο, όπου εδρεύουν τόσο η γερμανική υπηρεσία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας όσο και η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας. Κατά τη γνώμη του, η εταιρία Dennemeyer δεν μπορεί να παρέχει, κατά το γερμανικό δίκαιο, την αναφερθείσα υπηρεσία όσον αφορά τα γερμανικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας, αφού αυτή δεν κατέχει την ειδική άδεια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του Rechtsberatungsgesetz (νόμος περί παροχής νομικών συμβουλών, στο εξής: RBerG).

3. Υπάρχει κάποια αβεβαιότητα όσον αφορά τις σχετικές γερμανικές νομοθετικές διατάξεις και το πεδίο εφαρμογής τους. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, εδάφιο 1, του RBerG προβλέπει κατ' ουσίαν ότι κανείς δεν επιτρέπεται να ασκεί κατ' επάγγελμα την επιμέλεια ξένων νομικών υποθέσεων — αδιακρίτως αμειβομένης και μη αμειβομένης δραστηριότητας — αν δεν του έχει δοθεί σχετική άδεια από την αρμόδια αρχή· δεν αμφισβητείται ότι η εν λόγω υπηρεσία, όταν παρέχεται στη Γερμανία, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων. Όμως, η άδεια μπορεί μεν να εκδίδεται για σειρά ειδικών τομέων αλλά κανένας από τους τομείς αυτούς δεν περιλαμβάνει την παροχή συμβουλών όσον αφορά τα δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

4. Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, εδάφιο 2, του RBerG, η άδεια μπορεί μόνο να εκδίδεται σε περίπτωση που ο αιτών κατέχει την απαιτούμενη αξιοπιστία και προσωπική ικανότητα καθώς και επαρκείς ειδικές γνώσεις, οι δε ανάγκες δεν καλύπτονται ήδη από επαρκή αριθμό παρεχόντων νομικές συμβουλές. Το

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

άρθρο 1, παράγραφος 3, του RBerG προβλέπει ότι ο νόμος αυτός δεν αφορά ορισμένες δραστηριότητες. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η επαγγελματική δραστηριότητα των συμβολαιογράφων, των δικηγόρων και των δικηγόρων των εξειδικευμένων στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

5. Οι διατάξεις αυτές, ερμηνευόμενες από το αιτούν δικαστήριο, φαίνεται να έχουν ως αποτέλεσμα ότι εκείνος ο οποίος επιθυμεί να παρέχει υπηρεσίες του είδους που προσφέρει η Dennemeyer για την ανανέωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας πρέπει να είναι δικηγόρος, δικηγόρος εξειδικευμένος στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή κάτοχος αδείας κατά το άρθρο 1 του RBerG. Εντούτοις, η τελευταία αναφερθείσα δυνατότητα πρέπει να θεωρηθεί ως εντελώς υποθετική, δεδομένου ότι για την επίμαχη δραστηριότητα στην πραγματικότητα δεν θα μπορούσε να εκδοθεί καμία άδεια. Αυτό καθίσταται σαφές στο άρθρο 186 του Patentanwaltsordnung (κανονισμός περί δικηγόρων εξειδικευμένων στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας), κατά το οποίο η άδεια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του RBerG δεν παρέχει το δικαίωμα για την επιμέλεια ξένων νομικών υποθέσεων στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Εκτός αυτού, φαίνεται ότι η επίμαχη παροχή υπηρεσίας μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο από δικηγόρο ή δικηγόρο εξειδικευμένο στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, προσωπικά, αντιθέτως, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από νομικώς αυθύπαρκτη εταιρία ακόμη και αν αυτή ανήκει σε δικηγόρους εξειδικευμένους στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι οποίοι και έχουν τη διαχείρισή της (βλ. κατωτέρω, σημείο 18).

6. Στηριζόμενος στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του RBerG, ο Säger ζήτησε από το Landgericht München I τη λήψη προσωρινών μέτρων, προκειμένου να απαγορευθεί στην Dennemeyer να παρέχει υπηρεσίες ανανεώσεως των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στη Γερμανία για λογαριασμό τρίτων, οι οποίοι δεν είναι δικηγόροι, είτε εξειδικευμένοι στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είτε όχι. Ο Säger ηττήθηκε ενώπιον του Landgericht, το οποίο έκρινε ότι ο RBerG δεν εφαρμόζεται εφόσον οι δραστηριότητες της Dennemeyer ασκούνται αποκλειστικώς στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας υποστήριξε ακριβώς την ίδια άποψη, κατόπιν ερωτήσεως της Επιτροπής, η οποία της υποβλήθηκε μετά από καταγγελία της Dennemeyer. Η Γερμανική Κυβέρνηση διατηρεί την άποψη αυτή στις γραπτές παρατηρήσεις, τις οποίες κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου. Το Oberlandesgericht München, ενώπιον του οποίου ο Säger άσκησε έφεση, θεωρεί, αντιθέτως, εφαρμοστέο τον RBerG, διότι μέρος της παροχής υπηρεσιών της εταιρίας Dennemeyer — η καταβολή των τελών για την ανανέωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας — πραγματοποιείται στη Γερμανία. Επομένως, ο Säger θα επιτύχει την έκδοση Διατάξεως περί λήψεως προσωρινών μέτρων, εκτός αν η Dennemeyer μπορεί να στηρίξει την υπεράσπισή της στο κοινοτικό δίκαιο. Το Oberlandesgericht München υπέβαλε στο Δικαστήριο το εξής ερώτημα:

« Συμβιβάζεται με το άρθρο 59 της Συνθήκης ΕΟΚ το γεγονός ότι μία εταιρία αγγλικού δικαίου, με έδρα τη Μεγάλη Βρετανία, χρειάζεται άδεια, σύμφωνα με τις διατάξεις του γερμανικού Rechtsberatungsgesetz (νόμος περί παροχής νομικών συμβουλών), σε περίπτωση που, από την έδρα της, για λογαριασμό τρίτων και για τη διατήρηση γερμανικών δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας, των οποίων οι κάτοχοι έχουν την έδρα τους στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, παρακολουθεί το απαιτητό των τελών των σχετικών δικαιωμάτων, ανακοινώνει στους τρίτους τις ημερομηνίες κατά τις οποίες οι σχετικές απαιτήσεις καθίστανται ληξιπρόθεσμες και πληρώνει για λογαριασμό αυτών τα τέλη στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, ενώ η δραστηριότητα αυτή αναμφισβήτητα επιτρέπεται να ασκείται χωρίς άδεια κατά το δίκαιο πολλών κρατών μελών; »

7. Το προδικαστικό ερώτημα επικεντρώνεται εμφανώς στη νομιμότητα της απαιτήσεως αδείας που προβλέπεται στον νόμο περί παροχής νομικών συμβουλών. Από το γράμμα

των γερμανικών διατάξεων, τις οποίες μόλις ανέφερα, προκύπτει όμως προδήλως (η εν λόγω δε εντύπωση επιβεβαιώθηκε από τη Γερμανική Κυβέρνηση κατά την προφορική διαδικασία) ότι στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται μόνο ότι πρόκειται για την υποχρέωση αδείας αφού δεν είναι δυνατόν, κατά τον νόμο περί παροχής νομικών συμβουλών, να εκδίδονται άδειες σε οποιονδήποτε για δραστηριότητες όπως αυτές που ασκεί η Dennemeyer. Εξ αυτού του λόγου, κατά τη γνώμη μου, το Δικαστήριο δεν μπορεί να περιοριστεί στο να απαντήσει στο ερώτημα, όπως το διατύπωσε το αιτούν δικαστήριο, αλλά πρέπει αντ' αυτού να εξετάσει το περαιτέρω ερώτημα κατά πόσο μία επιχείρηση, η οποία έχει την έδρα της σε κράτος μέλος και προβαίνει σε παροχές υπηρεσιών του είδους αυτών που εκτελεί η Dennemeyer, μπορεί να παρεμποδιστεί από του να παρέχει τις υπηρεσίες αυτές σε πελάτες οι οποίοι έχουν την έδρα τους σε άλλο κράτος μέλος, επειδή οι νομοθετικές διατάξεις του τελευταίου αυτού κράτους επιφυλάσσει αυτές τις δραστηριότητες σ' αυτούς που ανήκουν σε ορισμένο επαγγελματικό κλάδο, όπως είναι οι ειδικευμένοι στο δίκαιο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόροι ή οι ενεργούντες ως φυσικά πρόσωπα δικηγόροι.

8. Οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις. Εξάλλου, όλοι εκπροσωπήθηκαν κατά την προφορική διαδικασία εξαιρέσει του Säger.

9. Ο Säger υποστηρίζει την άποψη ότι το άρθρο 59 της Συνθήκης ΕΟΚ απαιτεί μόνο την κατάργηση των διακρίσεων. Όποιος επιθυμεί να παρέχει υπηρεσίες εντός άλλου κράτους μέλους πρέπει να τηρεί όλες τις επαγγελματικές διατάξεις που ισχύουν στο εν λόγω κράτος, καθόσον αυτές δεν εισάγουν διακρίσεις.

10. Κατά την άποψη της επιχειρήσεως Dennemeyer, το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 59 είναι πολύ ευρύτερο. Περιλαμβάνει όλους τους περιορισμούς της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών πέραν των εθνικών συνόρων, ανεξαρτήτως του εάν υφίσταται δυσμενής διάκριση μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών επιχειρήσεων. Αυτού του είδους οι περιορισμοί επιτρέπονται μόνο σε περίπτωση που δικαιολογούνται από το γενικό συμφέρον. Στην προκειμένη περίπτωση δεν υπάρχει τοιαύτη δικαιολογία, διότι α) οι πελάτες της Dennemeyer δεν είναι οι συνήθεις καταναλωτές αλλά μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν ειδικούς σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, και β) η ίδια η Dennemeyer διευθύνεται από ειδικευμένους στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρους. Εκτός αυτού, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας έχει δηλώσει ότι ο κάτοχος διπλώματος ευρεσιτεχνίας μπορεί να αναθέσει σε οποιοδήποτε πρόσωπο της εκλογής του την πληρωμή των τελών.

11. Η Γερμανική Κυβέρνηση θεωρεί ότι ο νόμος περί παροχής νομικών συμβουλών δεν εφαρμόζεται στην πραγματικότητα στις δραστηριότητες της Dennemeyer, εφόσον αυτές ασκούνται εκτός του γερμανικού εδάφους. Εντούτοις, αν ο νόμος περί παροχής νομικών συμβουλών είναι εφαρμοστέος, η Γερμανική Κυβέρνηση θεωρεί ότι δεν δικαιολογείται αντικειμενικώς το να υποχρεούται η Dennemeyer στην απόκτηση αδείας. Οι σκοποί του νόμου περί παροχής νομικών συμβουλών έγκεινται στην προστασία του αποδέκτη νομικών συμβουλών εντός της Γερμανίας και στην προώθηση της ορθή απονομής της δικαιοσύνης στη Γερμανία. Οι σκοποί αυτοί δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη ρύθμιση δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται εκτός του γερμανικού εδάφους.

12. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζει την άποψη ότι η υπόθεση μπορεί να διευθετηθεί σύμφωνα με την καλώς καθιερωμένη αρχή ότι το άρθρο 59 απαγορεύει διακρίσεις σε βάρος προσώπων παρεχόντων υπηρεσίες βάσει της ιθαγενείας τους ή λόγω του γεγονότος ότι κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος από αυτό στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία. Ο εκπρόσωπος του Ηνωμένου Βασιλείου επιβεβαίωσε κατά την προφορική διαδικασία ότι το άρθρο 59, κατά την άποψη του

Ηνωμένου Βασιλείου, δεν εφαρμόζεται επί μέτρων που δεν εισάγουν διακρίσεις.

13. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου διακρίνει στις γερμανικές διατάξεις τρία στοιχεία που εισάγουν διακρίσεις:

1) Το άρθρο 26 του κανονισμού περί δικηγόρων ειδικευμένων στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας απαιτεί ο ειδικευμένος στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρος να έχει την κατοικία του και να ιδρύει γραφείο στη Γερμανία. Αυτή η απαίτηση προφανώς εισάγει διακρίσεις σε βάρος προσώπων τα οποία κατοικούν σε άλλα κράτη μέλη.

2) Το άρθρο 1, παράγραφος 3, αριθ. 2, του νόμου περί παροχής νομικών συμβουλών απαλλάσσει τους Γερμανούς δικηγόρους και τους ειδικευμένους στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρους από την υποχρέωση αποκτήσεως αδείας, αλλά δεν προβλέπει καμία αντίστοιχη απαλλαγή για τους εξειδικευμένους στο δίκαιο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρους ή τους δικηγόρους, οι οποίοι διαθέτουν τα προσόντα για την άσκηση των σχετικών δραστηριοτήτων σε άλλα κράτη μέλη.

3) Η άδεια χορηγείται κατά τον νόμο περί παροχής νομικών συμβουλών μόνο σε περίπτωση που η ανάγκη για τις επίμαχες υπηρεσίες δεν καλύπτεται ήδη από παρέχοντες νομικές συμβουλές. Δεδομένου ότι οι ήδη υπάρχοντες νομικοί σύμβουλοι πιθανώς είναι αυτοί οι οποίοι κατοικούν ήδη στη Γερμανία, η προϋπόθεση αυτή επενεργεί σε βάρος των προσώπων που είναι εγκατεστημένα σε άλλα κράτη μέλη και έχει, επομένως, αποτελέσματα εισάγοντα διακρίσεις.

14. Κατά την άποψη της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, οι εν λόγω περιορισμοί, δεδομένου ότι εισάγουν διακρίσεις, μπορούν μόνο να εφαρμόζονται σε περίπτωση που δικαιολογούνται αντικειμενικά λόγω του γενικού συμφέροντος. Η δικαιολογία αυτή δεν ευσταθεί διότι τα καθήκοντα που ασκεί η Dennemeyer είναι κατ' ουσία μηχανικού χαρακτήρα. Επομένως, δεν υπάρχει λόγος οι δραστηριότητες αυτές να επιφυλάσσονται σε ειδικό κύκλο προσώπων τα οποία διαθέτουν ειδικά προσόντα.

15. Η Επιτροπή έχει παρόμοια άποψη με τη διαφορά ότι δεν δίνει τόση έμφαση στα εισάγοντα διακρίσεις αποτελέσματα των γερμανικών νομοθετικών διατάξεων. Εντούτοις, παρατηρεί ότι οι δικηγόροι και οι δικηγόροι οι εξειδικευμένοι στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας υποχρεούνται να εγκατασταθούν στη Γερμανία προκειμένου να ασκούν τις δραστηριότητες στην εν λόγω χώρα.

16. Παρόλον ότι τα επιχειρήματα που ανέπτυξαν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή σχετικά με τα εισάγοντα διακρίσεις αποτελέσματα των γερμανικών νομοθετικών διατάξεων φαίνονται απολύτως υποστηρίξιμα σε προγενέστερη φάση της διαδικασίας, είναι αμφίβολο, ειδικά υπό το φως της πληροφορίας που παρέσχε η Γερμανική Κυβέρνηση κατά την προφορική διαδικασία, αν η φερομένη διάκριση υφίσταται.

17. Η απαίτηση όπως οι δικηγόροι και οι εξειδικευμένοι στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόροι ανοίξουν γραφείο στη Γερμανία δεν εφαρμόζεται, κατά τον εκπρόσωπο της Γερμανικής Κυβερνήσεως, στους δικηγόρους και τους εξειδικευμένους στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρους που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη. Εάν αυτό ευσταθεί και ένας Βρετανός εξειδικευμένος στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρος επιτρέπεται να παρέχει τις υπηρεσίες του στη Γερμανία, υπό τους ιδίους όρους με έναν Γερμανό εξειδικευμένο στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρο, το πρώτο στοιχείο διακρίσεως που ανέφερε η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν έχει πλέον σημασία. Το τρίτο στοιχείο —

δηλαδή ότι οι άδειες χορηγούνται μόνο αν η ζήτηση για τις εν λόγω υπηρεσίες δεν ικανοποιείται με τους ήδη υπάρχοντες νομικούς συμβούλους — επίσης δεν έχει σημασία διότι, όπως ήδη αναφέρθηκε, άδειες δεν εκδίδονται για τις εν λόγω υπηρεσίες. [Πρέπει επίσης να παρατηρηθεί ότι ο όρος αυτός κρίθηκε ήδη πριν πολύ καιρό από το Bundesverwaltungsgericht ως αντισυνταγματικός (NJW 1955, 1532 = BVerwGE 2, 85) και δεν εφαρμόζεται]. Το δεύτερο στοιχείο, επίσης, είναι σαφώς άνευ σημασίας.

18. Το ουσιώδες σημείο είναι μάλλον το γεγονός ότι η επιχείρηση Dennemeyer τυγχάνει ακριβώς της ιδίας μεταχειρίσεως με αυτήν που θα ετύγχανε αν ήταν εταιρία εγκατεστημένη στη Γερμανία. Αυτό σαφώς προκύπτει από την απόφαση Masterpatt που αναφέρθηκε κατά την προφορική διαδικασία (απόφαση του Bundesgerichtshof της 12ης Μαρτίου 1987, GRUR 1987, σ. 710). Στην περίπτωση αυτή, κατά την οποία επίσης ενάγων ήταν ο Säger, το Bundesgerichtshof αποφάσισε ότι απαγορεύεται σε γερμανική εταιρία, η οποία παρείχε τις ίδιες υπηρεσίες όπως η Dennemeyer, η εν λόγω δραστηριότητα κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του νόμου περί παροχής νομικών συμβουλών. Στην υπόθεση αυτή δεν αντιτάχθηκε το ότι η επιχείρηση Masterpatt ανήκει σε εξειδικευμένους στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρους, οι οποίοι και τη διαχειρίζονταν· εντούτοις, και αν ακόμη αυτό συνέβαινε, φαίνεται ότι το γεγονός αυτό δεν θα είχε οδηγήσει σε άλλο αποτέλεσμα. Αποφασιστική σημασία έχει το ότι, προφανώς, κατά τις γερμανικές νομοθετικές διατάξεις, δεν επιτρέπεται εν γένει οι εν λόγω υπηρεσίες να παρέχονται στη Γερμανία από ανώνυμη εταιρία· οι υπηρεσίες μπορούν να παρέχονται μόνο προσωπικά από δικηγόρο εξειδικευμένο στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή από δικηγόρο.

19. Για τους λόγους αυτούς, παρόλον ότι στις κατά το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ διαδικασίες τα ζητήματα του εθνικού δικαίου είναι υπόθεση του αιτούντος δικαστηρίου, είμαι της γνώμης ότι στην προκειμένη υπόθεση πρέπει να ληφθεί ως βάση το ότι δεν έλαβε χώρα ούτε φανερή ούτε και καλυμμένη διάκριση. Με την έκφραση « φανερή διάκριση » εννοώ μία διάκριση η οποία διατυπώνεται στην ίδια τη νομοθετική διάταξη, δηλαδή μία διάκριση μέσω νομοθετικών διατάξεων που ρητώς ορίζουν άλλες απαιτήσεις για τους υπηκόους ή τους κατοίκους άλλων κρατών μελών. Ως καλυμμένη διάκριση εννοώ μία διάκριση η οποία προκύπτει από νομοθετικές διατάξεις οι οποίες φαινομενικά ορίζουν τις ίδιες προϋποθέσεις, οι εν λόγω όμως προϋποθέσεις έχουν ως αποτέλεσμα οι υπήκοοι ή οι κάτοικοι άλλων κρατών μελών να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση.

20. Γενικώς, όπου η Συνθήκη ΕΟΚ απαγορεύει τις διακρίσεις, η απαγόρευση αυτή περιλαμβάνει επίσης τις καλυμμένες διακρίσεις: βλ. για παράδειγμα, ως προς την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων, την υπόθεση 152/73, Sotgiu κατά Deutsce Bundespost (ECR 1974, σ. 153, σκέψη 11). Δεν αμφισβητείται επίσης ότι το άρθρο 59 απαγορεύει και τις δύο μορφές διακρίσεων: συνεκδικασθείσες υποθέσεις 62 και 63/81, SECO κατά EVI (Συλλογή 1982, σ. 223, σκέψη 8). Το ερώτημα που τίθεται στην προκειμένη υπόθεση έγκειται στο αν το άρθρο 59 απαγορεύει μόνο αυτές τις μορφές διακρίσεων ή αν βαίνει πέραν αυτών και απαιτεί την κατάργηση όλων των περιορισμών, περιλαμβανομένων και των περιορισμών που δεν εισάγουν διακρίσεις, καθόσον αυτοί δεν δικαιολογούνται λόγω του γενικού συμφέροντος. Από τη μέχρι τώρα νομολογία δεν προκύπτει σαφώς αν το άρθρο 59 περιλαμβάνει επίσης μέτρα τα οποία δεν συνεπάγονται φανερές ή καλυμμένες διακρίσεις.

21. Ενίοτε διατυπώνεται η άποψη ότι έχει ήδη καθιερωθεί νομολογιακώς ότι το άρθρο 59 επεκτείνεται μέχρι του σημείου αυτού. Εντούτοις, όλες οι υποθέσεις που αναφέρθηκαν προς στήριξη της απόψεως αυτής αφορούσαν και τις καλυμμένες διακρίσεις. Στην υπόθεση 279/80, Webb (Συλλογή 1981, σ. 3305), για παρά-

δειγμα, η επέκταση μιας ολλανδικής υποχρεώσεως για άδεια σε βρετανική επιχείρηση, η οποία κατείχε ήδη μία βρετανική άδεια, εισήγαγε διακρίσεις — παρόλον ότι αυτή ίσχυε για όλες τις επιχειρήσεις, οι οποίες παρείχαν την επίμαχη υπηρεσία στις Κάτω Χώρες — σε περίπτωση που οι εγγυήσεις, τις οποίες η επιχείρηση είχε παράσχει στο κράτος της έδρας του δεν είχαν ληφθεί υπόψη. Στην περίπτωση αυτή η βρετανική επιχείρηση θα είχε δύο εμπόδια να υπερβεί, ενώ η ολλανδική επιχείρηση, αντιθέτως, μόνο ένα.

22. Εξάλλου, ούτε μπορεί να θεωρηθεί ότι με τη νομολογία αποδεικνύεται ότι το άρθρο 59 είναι εφαρμοστέο μόνο σε μέτρα τα οποία συνεπάγονται κάποια μορφή δυσμενούς διακρίσεως, αδιάφορο αν είναι φανερή ή καλυμμένη. Υπάρχουν μεν μεμονωμένες γνώμες, ιδίως στην υπόθεση 15/78, Koestler (ECR 1978, σ. 1971), οι οποίες φαίνεται ότι υποστηρίζουν την άποψη αυτή· αυτό όμως δεν προκύπτει από τη νομολογία στο σύνολό της. Τόσο ο γενικός εισαγγελέας Warner στις προτάσεις του στην υπόθεση 52/79, Debauve, και στην υπόθεση 62/79, Coditel (ECR 1980, σ. 833, 870 έως 873), όσο και ο γενικός εισαγγελέας Sir Gordon Slynn στις προτάσεις του στην ήδη αναφερθείσα υπόθεση Webb (σ. 3330 έως 3333), εξέτασαν τη νομολογία και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι σ' αυτήν δεν βρίσκει έρεισμα η άποψη ότι το άρθρο 59 εφαρμόζεται μόνο στα εισάγοντα διακρίσεις μέτρα. Κατά τη γνώμη μου αυτό εξακολουθεί να ισχύει. Σε πολλές υποθέσεις δίνεται μεν έμφαση στο στοιχείο της διακρίσεως, αυτό όμως οφείλεται αναμφίβολα στο ότι πολλοί περιορισμοί, οι οποίοι επεβλήθηκαν κατά τρόπο αυτοτελή από τα κράτη μέλη και οι οποίοι αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές προσεγγίσεις και παραδόσεις τους, μπορούν, ευλόγως, να βλάψουν τους παρέχοντες υπηρεσίες αλλοδαπούς σοβαρότερα απ' ό,τι τον παρέχοντα υπηρεσία, ο οποίος είναι εγκατεστημένος στο κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία και, επομένως, εισάγουν διακρίσεις με το αποτέλεσμά τους.

23. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου προσπάθησε να στηρίξει την άποψη ότι το άρθρο 59 ισχύει μόνο για τα εισάγοντα διακρίσεις μέτρα στη νομολογία σχετικά με την ελευθερία εγκαταστάσεως κατά το άρθρο 52, η οποία, κατά τη γνώμη του, καθιστά σαφές ότι απαγορεύεται μόνο η δυσμενής διάκριση. Αλλά, ακόμη και αν η άποψη του Ηνωμένου Βασιλείου ότι κατά τη νομολογία σχετικά με την ελευθερία εγκαταστάσεως απαγορεύεται μόνο η δυσμενής διάκριση είναι σωστή, η αναλογία προς την ελευθερία εγκαταστάσεως δεν έχει, πάντως, αποφασιστική σημασία, διότι μεταξύ της καταστάσεως ενός προσώπου, το οποίο είναι μόνιμα εγκατεστημένο σε ένα κράτος μέλος, και της καταστάσεως ενός προσώπου, το οποίο μόνο παρέχει υπηρεσίες σε ένα κράτος μέλος, είτε επ' ευκαιρία είτε τακτικώς, υφίστανται εμφανείς διαφορές. Δεν φαίνεται παράλογο, από ένα πρόσωπο, το οποίο εγκαθίσταται σε ένα κράτος μέλος, να απαιτείται γενικώς ότι θα τηρεί το δίκαιο του κράτους αυτού από κάθε άποψη. Αντίθετα, δεν γίνεται τόσο εύκολα αντιληπτό για ποιο λόγο θα πρέπει να απαιτείται από ένα πρόσωπο, το οποίο είναι εγκατεστημένο σε ένα κράτος μέλος και παρέχει υπηρεσίες σε άλλο κράτος μέλος, να συμμορφούται προς όλες τις επί μέρους διατάξεις που ισχύουν σε καθένα από τα κράτη αυτά. Η αποδοχή αυτής της απόψεως θα καθιστούσε μη υλοποιήσιμη την ιδέα μιας ενιαίας αγοράς στον τομέα της παροχής των υπηρεσιών.

24. Εξ αυτού του λόγου είναι δυνατή η σκέψη ότι οι παροχές υπηρεσιών θα έπρεπε μάλλον να αντιμετωπιστούν κατ' αναλογία προς τα εμπορεύματα, οι δε μη εισάγοντες διακρίσεις περιορισμοί για την παροχή υπηρεσιών να προσεγγίζονται κατά τον ίδιο τρόπο όπως οι μη εισάγοντες διακρίσεις περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων σύμφωνα με τη νομολογία στην υπόθεση Cassis de Dijon. Η εν λόγω κατ' αναλογία αντιμετώπιση φαίνεται να ενδείκνυται ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία, όπως στην προκειμένη υπόθεση, το είδος της υπηρεσίας δεν προϋποθέτει

ότι ο ίδιος ο παρέχων την υπηρεσία μετακινείται από ένα κράτος μέλος σε άλλο, αλλά, αντ' αυτού, διαβιβάζεται ταχυδρομικώς ή τηλεπικοινωνιακώς (βλ. Kapteyn, P. J. G., και Ver-Loren van Themaat, P.: *Introduction to the law of the European Communities*, 2η έκδοση, εκδότης L. W. Gormley, 1989, σ. 443 έως 452).

25. Η παροχή υπηρεσιών περιλαμβάνει στην πραγματικότητα εκτεταμένο φάσμα διαφορετικών δραστηριοτήτων. Στη μία άκρη του φάσματος αυτού μπορεί να απαιτείται όπως ο παρέχων υπηρεσίες διανύει σημαντική χρονική περίοδο στο κράτος μέλος, στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία: για παράδειγμα, ένας αρχιτέκτονας, ο οποίος επιβλέπει την εκτέλεση ενός μεγάλου οικοδομικού προγράμματος. Σε παρόμοιες περιπτώσεις η οριακή γραμμή μεταξύ παροχών και εγκαταστάσεως μπορεί να είναι στενή και σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη ότι η Συνθήκη ΕΟΚ απαιτεί μόνο την εξαφάνιση των διακρίσεων. Το κεφάλαιο περί υπηρεσιών περιέχει πράγματι, στο πλαίσιο αυτό, ρητή απαγόρευση των διακρίσεων· το άρθρο 60, τρίτο εδάφιο, προβλέπει το εξής:

« Με την επιφύλαξη των διατάξεων του κεφαλαίου που αφορά το δικαίωμα εγκαταστάσεως, εκείνος που παρέχει υπηρεσία δύναται για την εκτέλεση αυτής να ασκήσει προσωρινά τη δραστηριότητά του στο κράτος όπου παρέχεται η υπηρεσία με τους ίδιους όρους που το κράτος αυτό επιβάλλει στους δικούς του υπηκόους. »

26. Στην άλλη άκρη του φάσματος, ο παρέχων την υπηρεσία μπορεί να τη διαβιβάζει υπό τη μορφή προϊόντος: για παράδειγμα, παρέχει υπηρεσία στον τομέα της εκπαιδεύσεως, στέλνοντας ταχυδρομικώς σειρά βιβλίων και βιντεοκασετών. Εν προκειμένω υφίσταται προφανής αναλογία προς την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, η δε περίπτωση θα μπορούσε ακόμη να θεωρηθεί ότι εμπίπτει μάλλον στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 παρά του άρθρου 59.

27. Ασφαλώς, όπως το Δικαστήριο αναγνώρισε στην υπόθεση 33/74, Van Binsbergen (ECR 1974, σ. 1299, σκέψη 13), μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα κράτος μέλος δικαιούται να εφαρμόζει τις εσωτερικές του διατάξεις στα πρόσωπα τα οποία είναι εγκατεστημένα σε άλλο κράτος μέλος, παρέχουν δε υπηρεσίες στο δικό του έδαφος: για παράδειγμα, στην περίπτωση που ένα πρόσωπο εγκαθίσταται στο δεύτερο κράτος προκειμένου να καταστρατηγήσει δεσμευτικές επαγγελματικές νομοθετικές διατάξεις, ενώ εξακολουθεί να κατευθύνει τις δραστηριότητές του στο πρώτο κράτος. Κατά τη γνώμη μου, όμως, δεν μπορεί να διατυπωθεί γενικός κανόνας ότι ένα μέτρο, μόνο για τον λόγο ότι κατά κανένα τρόπο δεν εισάγει διακρίσεις σε βάρος εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη έναντι των ημεδαπών επιχειρήσεων, κείται εντελώς εκτός του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 59. Η άποψη αυτή δεν μπορεί επίσης να στηριχθεί στο γράμμα του άρθρου 59, διότι το εκεί διατυπούμενο πεδίο εφαρμογής του είναι πολύ ευρύτερο. Το να δεχθούμε την άποψη αυτή θα σήμαινε ότι οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών θα πρέπει, υπό την προϋπόθεση ότι δεν οδηγούν σε διάκριση σε βάρος αλλοδαπών επιχειρήσεων, να είναι ανεκτοί ακόμη και αν κατά κανένα τρόπο δεν δικαιολογούνται αντικειμενικώς. Μπορεί να υπάρχουν πολλοί περιορισμοί σε διάφορα κράτη μέλη από τους οποίους ουσιαστικά κανένας δεν δικαιολογείται, όλοι δε μαζί παρακωλύουν εντελώς τους επιδιωκόμενους σκοπούς του άρθρου 59 και καθιστούν αδύνατη την υλοποίηση κοινής αγοράς παροχής υπηρεσιών. Κατά τη γνώμη μου, η βασική αρχή θα έπρεπε να είναι ότι μία επιχείρηση μπορεί να παρέχει υπηρεσίες για πελάτες σε άλλα κράτη μέλη σε περίπτωση που τηρεί τις διατάξεις του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένη, αυτό δε ακόμη και όταν η παροχή αυτών των υπηρεσιών κανονικά δεν είναι νόμιμη σύμφωνα με τους νόμους του δευτέρου κράτους μέλους. Οι περιορισμοί βάσει αυτών των νόμων μπορούν να αντιταχθούν στην αλλοδαπή επιχείρηση μόνο αν δικαιολογούνται λόγω απαιτήσεως η οποία συμβιβάζεται προς τους σκοπούς της Κοινότητας. Η θεώρηση αυτή επιβάλλεται, ιδίως, στην περίπτωση κατά την οποία η υπηρεσία

παρέχεται διά της ταχυδρομικής ή τηλεπικοινωνιακής οδού χωρίς ο ίδιος ο παρέχων την υπηρεσία να μετακινείται από ένα κράτος μέλος σε άλλο.

28. Η απαιτούμενη δικαιολογία εξαρτάται από το είδος των υπηρεσιών και το είδος του περιορισμού. Στην υπόθεση 279/80, Webb, όπ.π., σκέψη 17, το Δικαστήριο ανέφερε:

« (...) δεδομένης της ιδιαζούσης φύσεως ορισμένων παροχών υπηρεσιών, δεν δύνανται να θεωρηθούν ως ασυμβίβαστες προς τη Συνθήκη ειδικές υποχρεώσεις που επιβάλλονται στον παρέχοντα την υπηρεσία και οι οποίες δικαιολογούνται από την εφαρμογή κανόνων που διέπουν αυτό το είδος δραστηριοτήτων. Πάντως, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, ως θεμελιώδης αρχή της Συνθήκης, δεν δύναται να περιοριστεί παρά μόνο από ρυθμίσεις που δικαιολογούνται από το γενικό συμφέρον και επιβάλλονται σε κάθε πρόσωπο ή επιχείρηση που ασκούν δραστηριότητα στο έδαφος του εν λόγω κράτους, εφόσον το συμφέρον αυτό δεν διασφαλίζεται από τους κανόνες, στους οποίους υπόκειται ο παρέχων την υπηρεσία στο κράτος μέλος όπου έχει την εγκατάστασή του. »

29. Από το σημείο αυτό προκύπτει σαφώς ότι οι περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας των παροχών πρέπει να πληρούν δύο προϋποθέσεις προκειμένου να αποφύγουν την απαγόρευση του άρθρου 59: πρέπει « να δικαιολογούνται από το γενικό συμφέρον » και πρέπει να ισχύουν για όλα τα πρόσωπα ή επιχειρήσεις που ασκούν δραστηριότητα στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους. Στην απόφαση στην υπόθεση 205/84, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1986, σ. 3755), επαναλαμβάνεται η ανωτέρω θέση και προστίθεται αμέσως η ακόλουθη πρόταση:

« Εξάλλου, οι εν λόγω υποχρεώσεις πρέπει να είναι εξ αντικειμένου αναγκαίες για την εξασφάλιση της τήρησης των επαγγελματικών κανόνων και τη διασφάλιση της προστασίας των συμφερόντων, πράγμα που αποτελεί και τον στόχο των τελευταίων. »

Παρόλον ότι η πρόταση αυτή φαινομενικά προσθέτει μία τρίτη προϋπόθεση, κατά τη γνώμη μου, στην πραγματικότητα επισημαίνεται μόνο ορισμένο — ίσως το συχνότερα απαντώμενο — είδος αιτιολογίας, το οποίο μπορεί να προβληθεί στο πλαίσιο του άρθρου 59. Η πρόταση αυτή θα ταίριαζε καλύτερα στο πλαίσιο αυτό αν άρχιζε ως εξής: « οι εν λόγω υποχρεώσεις *μπορούν ιδίως* να είναι εξ αντικειμένου αναγκαίες για την (...) ».

30. Διαπιστώθηκε ήδη ότι οι προβλεπόμενες στον νόμο περί παροχής νομικών συμβουλών απαιτήσεις φανερά πληρούν μία από τις προϋποθέσεις που καθορίζονται με τη νομολογία του Δικαστηρίου (δηλαδή την προϋπόθεση ότι ισχύουν για όλα τα πρόσωπα που ασκούν δραστηριότητα στο έδαφος του οικείου κράτους). Πρέπει, επομένως, να εξεταστεί αν συντρέχει η δεύτερη προϋπόθεση. Το αποφασιστικό ερώτημα, συνεπώς, είναι κατά πόσον οι γερμανικές διατάξεις, οι οποίες επιφυλάσσουν τις υπηρεσίες για τη διατήρηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στους Patentanwälte και τους δικηγόρους, δικαιολογούνται από το γενικό συμφέρον. Ειδικότερα, δικαιολογούνται από την ανάγκη να εξασφαλίζεται η τήρηση των επαγγελματικών κανόνων;

31. Ο νόμος περί παροχής νομικών συμβουλών πρέπει να εξυπηρετεί διττό σκοπό. Πρώτον, πρέπει να προφυλάσσονται οι ιδιώτες από ζημίες που μπορούν να προκληθούν σ' αυτούς λόγω του ότι έλαβαν νομική συμβουλή από μη εξειδικευμένα πρόσωπα (Altenhoff, Busch, Kampmann, Chemnitz: *Rechtsberatungsgesetz, Kommentar,* όγδοη έκδοση, σ. 11). Δεύτερον, πρέπει να προστατεύει τον κλάδο των δικηγόρων κατά του αθέμιτου ανταγωνισμού αυτών των ανειδικεύτων προσώπων, τα οποία δεν υπόκεινται στους περιορισμούς συστηματοποιημένου επαγγέλματος (όπ.π.).

32. Ο πρώτος σκοπός είναι ασφαλώς καθαυτός νόμιμος. Το κοινό πρέπει να προστατεύεται εξίσου από ανειδίκευτους ερασιτέχνες, οι οποίοι εμφανίζονται ως δικηγόροι, όπως και από τους κομπογιαννίτες που εμφανίζονται ως ιατροί. Ο δεύτερος σκοπός είναι στην πραγματικότητα μία παραλλαγή του πρώτου, εφόσον προϋποθέτει ότι υφίσταται δημόσιο συμφέρον να προστατεύονται οι πελάτες από πρόσωπα τα οποία δεν έχουν εξειδικευθεί για να παρέχουν τη σχετική υπηρεσία.

33. Οι εξειδικευμένοι Patentanwälte, όπως ο Säger, αναμφίβολα παρέχουν πολλές υπηρεσίες, οι οποίες απαιτούν την ειδική επαγγελματική γνώση ενός εξειδικευμένου προσώπου, το οποίο δεσμεύεται από τους ηθικούς κανόνες ενός νομικά ρυθμιζόμενου επαγγελματικού κλάδου. Εντούτοις, δεν μπορώ να αναγνωρίσω ότι υπηρεσίες όπως αυτές που παρέχει η Dennemeyer ανήκουν στην κατηγορία αυτή. Η εταιρία Dennemeyer δεν συμβουλεύει τους πελάτες της σε τεχνικά ζητήματα του δικαίου των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή σχετικά με το κατά πόσον είναι σκόπιμη η απόκτηση ή η διατήρηση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Ειδοποιεί μόνο τους πελάτες της, όταν πρέπει να πληρωθούν τα τέλη για το δικαίωμα προστασίας ώστε να εμποδιστεί η απώλεια ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ερωτά αν αυτοί θέλουν να διατηρήσουν το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και πληρώνει για λογαριασμό τους τα αντίστοιχα τέλη αν αυτοί το επιθυμούν. Αυτά είναι κατ' ουσίαν μηχανικά καθήκοντα, όπως αποδεικνύει ο υψηλός βαθμός αυτοματοποίησεως τον οποίο έχει επιτύχει η Dennemeyer. Δεν υπάρχει κανένας πειστικός λόγος για τον οποίον οι δραστηριότητες αυτές θα έπρεπε να επιφυλάσσονται αποκλειστικά στους δικηγόρους ή τους εξειδικευμένους στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικηγόρους.

34. Ενδεχόμενες αμφιβολίες ως προς το σημείο αυτό θα έπρεπε να εξαφανιστούν με τις παρατηρήσεις της Επιτροπής, η οποία επεσήμανε ότι τα αποτελέσματα της μη εκπληρώσεως της υποχρεώσεως του προσώπου που είναι επιφορτισμένο με την επιμέλεια γερμανικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν θα είναι ιδιαίτερα σοβαρά. Αυτό βασίζεται στο ότι ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν παύει να ισχύει αυτόματα σε περίπτωση που τα τέλη για το δικαίωμα προστασίας δεν καταβλήθηκαν εμπροθέσμως. Η γερμανική υπηρεσία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ανακοινώνει στον κάτοχο του διπλώματος ευρεσιτεχνίας δύο μήνες μετά την ημερομηνία που αυτά καθίστανται απαιτητά ότι το δίπλωμά του ευρεσιτεχνίας θα παύσει να ισχύει, αν τα τέλη δεν καταβληθούν εντός τεσσάρων επιπλέον μηνών. Παρόλον ότι τότε απαιτείται υψηλότερο τέλος, το ύψος της αυξήσεως (10 % του συνήθους τέλους) θεωρείται ότι βρίσκεται εντός των ορίων του συνήθους επιχειρηματικού κινδύνου και δεν δικαιολογεί εξ αυτού του λόγου το να επιφυλάσσεται η παροχή υπηρεσιών για την ανανέωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε πρόσωπα τα οποία μπορούν να επιδείξουν ειδικά επαγγελματικά προσόντα.

35. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη το είδος των πελατών που αναλαμβάνουν η Dennemeyer και άλλες επιχειρήσεις αυτής της κατηγορίας. Οι υπηρεσίες για τις οποίες πρόκειται δεν παρέχονται για λογαριασμό ατόμων χωρίς ειδικές γνώσεις. Η εταιρία Dennemeyer επισημαίνει ότι η πλειονότητα των πελατών της είναι είτε δικηγόροι εξειδικευμένοι στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είτε επιχειρήσεις, που απασχολούν εξειδικευμένους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας εμπειρογνώμονες. Αυτοί οι πελάτες είναι προφανέστατα σε θέση να κρίνουν οι ίδιοι αν επιθυμούν να εμπιστευτούν την επιμέλεια των διπλωμάτων τους ευρεσιτεχνίας σε έναν δικηγόρο εξειδικευμένο στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας όπως ο Säger ή σε μία εξειδικευμένη επιχείρηση όπως η εταιρία Dennemeyer. Δεν χρειάζονται την « προστασία » των περιορισμών που επιβάλλει ο νόμος περί παροχής νομικών συμβουλών.

36. Δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο, όπως έχει διατυπώσει το ερώτημά του, ερωτά για την υποχρέωση αδείας, χάριν της πληρότητας προσθέτω ότι οι παρατεθείσες σκέψεις ισχύουν ομοίως και γι' αυτή την υποχρέωση αδείας, ιδίως όταν είναι προφανές ότι μία άδεια για την επίμαχη δραστηριότητα σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χορηγηθεί.

37. Για τον λόγο αυτό θεωρώ ότι στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Oberlandesgericht München στο Δικαστήριο πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:

« Το άρθρο 59 της Συνθήκης ΕΟΚ έχει την έννοια ότι μία επιχείρηση που έχει την έδρα της σε ένα κράτος μέλος, η οποία παρέχει υπηρεσίες για την ανανέωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε πρόσωπα που είναι εγκατεστημένα σε άλλα κράτη μέλη, στο πλαίσιο των οποίων επιβλέπει τα διπλώματά τους ευρεσιτεχνίας, τους ανακοινώνει πότε καθίστανται ληξιπρόθεσμα τα τέλη του δικαιώματος προστασίας, καταβάλλει δε τα εν λόγω τέλη για λογαριασμό τους, δεν μπορεί να παρεμποδιστεί κατά την παροχή αυτών των υπηρεσιών με την αιτιολογία ότι κατά το δίκαιο του δευτέρου κράτους μέλους αυτές οι δραστηριότητες επιφυλάσσονται σε δικηγόρους εξειδικευμένους στο δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και σε δικηγόρους. Αυτή η επιχείρηση δεν μπορεί επίσης να παρεμποδιστεί κατά την παροχή αυτών των υπηρεσιών ούτε με την αιτιολογία ότι δεν της χορηγήθηκε ειδική άδεια που προβλέπεται στο δίκαιο του δευτέρου κράτους μέλους. »